

MENGEA TERTIARIA W BURSZTYNIE BAŁTYCKIM (w zbiorach Muzeum Ziemi PAN)

Niniejszy komunikat jest zaanonsowaniem jedynego obecnie dostępnego przedstawiciela kopalnych *Strepsiptera* (fot. na 1 str. okładki), znalezionego w trakcie przeglądania kolekcji naukowych Działu Bursztynu w Muzeum Ziemi PAN w Warszawie¹.

Dotychczas opisane, jak i obecnie opisywany okaz *Strepsiptera* należą do jednego gatunku *Mengea tertiaria* (Menge) i są reprezentowane wyłącznie samcami. Samice są formami wyłącznie bezskrzydłymi pasożytującymi w ciele błonkoskrzydłych, prostoskrzydłych i pluskwiaków. K. Ander (1) przypuszcza, iż żywicielami *Mengea tertiaria* były *Thysanura*.

¹ W połowie stycznia br. został zakupiony i zaewidencjonowany w zbiorach naukowych Działu Bursztynu Muzeum Ziemi, nowy kawałek bursztynu z drugą inkluzją *Strepsiptera*. Znajduje się on w płytce równie przezroczystego, jak poprzednio, bursztynu. Inkluzja *Strepsiptera* jest wyraźnie mniejsza, lecz lepiej zachowana od wyżej opisanej, ponieważ jest pozbawiona mlecznobiałej otoczki. Okaz ten znajduje się w opracowaniu naukowym.

UKD 565.746:577.811:552.579(261.24):069.511 Muzeum Ziemi (438—11)

Jak dotąd nie udało się znaleźć w bursztynie ani larw, ani samic tego gatunku.

Do tej pory znaleziono i opisano 6 kopalnych egzemplarzy rzędu *Strepsiptera*. Pierwszy okaz został opisany w 1866 r. przez A. Mengego jako *Triaena tertiaria*. W 1886 r. A. R. Grote (3) ustalił, że nazwa rodzajowa *Triaena* jest preokupowana dla podrodzaju *Apatella* i zaproponował nazwę rodzajową *Mengea*. W 1927 r. został opisany drugi okaz kopalnego *Strepsiptera* przez W. Ulricha już jako *Mengea tertiaria* Menge. Dalsze cztery egzemplarze zostały również opisane jako *Mengea tertiaria* Menge przez R. Keilbacha w 1939 r. (4).

W pracy swojej R. Keilbach wyraża wątpliwość, czy okaz opisany przez Ulricha w 1927 r. (8) nie jest okazem już wcześniej opisanym przez Mengego, a później zagubionym w gdańskim muzeum i powtórnie znalezionym w zbiorach tegoż muzeum. Definitywne rozstrzygnięcie tego problemu obecnie nie jest możliwe, ponieważ rysunki w pracy Menge-

go z 1866 r. są bardzo schematyczne i nie pozwalają na identyfikację okazu.

Według G. Kirchnera² (5) kolekcje bursztynu z Muzeum Bursztynu przy dawnym Instytucie Geologiczno-Paleontologicznym Uniwersytetu im. Alberta w Królewcu uległy zniszczeniu w czasie działań wojennych. Dotyczy to również okazów *Strepsiptera* opisanych przez R. Keilbacha (jeśli nie zostały wcześniej wyposażone). Jak podaje R. Kozłowski (6) i S. Bernatt (2) nie znany jest także los zbiorów gdańskich, gdzie przechowywany był okaz opisany przez Ulricha w 1927 r. Okaz opisany przez Mengego uznany został za zaginiony już przed 1927 r.

Opracowany okaz zajmuje centralną część trapezoidalnej płytki przezroczystego jasnożółtego bursztynu o wymiarach 8×7×7×2 mm. Oprócz inkluzji *Strepsiptera* w płycie znajduje się fragment ciała muchówki *Diptera Brachycera*. Dobrze widoczna jest lewa strona ciała *Strepsiptera*, prawa strona pokryta jest mlecznobiałą otoczką. Całkowity opis okazu wraz z rysunkami i zdjęciami złożono do druku w „Pracach Muzeum Ziemi”.

W tej sytuacji okaz kopalnego *Strepsiptera* ze zbiorów Muzeum Ziemi PAN może być wyznaczony jako neotyp gatunku.

² G. Kirchner przez czterdzieści parę lat pracował w przedsiębiorstwie eksploatacji i przeróbki bursztynu w Palmnikach (obecnie kopalnia Jantarny na Półwyspie Sambijskim) i przez jego kontrolę naukową przechodził cały wydobywany tam bursztyn (6).

SUMMARY

Fossil Strepsiptera are known only from the Baltic amber. Up to the present only six males of a single species *Mengea tertiaria* Menge were found and described. The first fossil specimen was described by A. Mengé in 1866 as *Triæna tertiaria*. The second specimen was described as *Mangea tertiaria* Menge by W. Ulrich in 1927 and soon thereafter R. Keilbach described four successive specimens under the same generic and specific name. The specimens of Menge and Ulrich were housed in the Gdańsk Museum and those of Keilbach — in the Amber Museum at Królewiec. The specimens from both Gdańsk and Królewiec museums were lost during the II. w. w. (see R. Kozłowski, 1951, and G. Kirchner, 1950, respectively). A successive specimen of Strepsiptera also belonging to the species *Mengea tertiaria* Menge was recently found in the Baltic amber from the collections of the Museum of the Earth, Warsaw. This is the only fossil specimen and that is why it may be designated as the neotype for that species.

LITERATURA

1. Ander K. — Die Insektenfauna des baltischen Bernsteins nebst damit verknüpften zoogeographischen Problemen. Kung. Fysiograf. Sällsk. Handl., N.F., Lund-Leipzig, 1942, Bd. 53, no. 4.
2. Bernatt S. — I znów trzeba gromadzić bursztyn. Problemy, 1956, nr 9.
3. Grote A. R. — Booknotice. The Canadian Entomologist., 1886, Bd. 18.
4. Keilbach R. — Neue Funde des Strepsipterons *Mengea tertiaria* Menge im baltischen Bernstein. Bernstein-Forschungen, Königsberg, 1939, H. 4.
5. Kirchner G. — Amber inclusions. Endeavour, Birmingham, 1950, vol. 9, no. 34.
6. Kozłowski R. — O naukowym znaczeniu badań bursztynu. Wiad. Muz. Ziemi, 1951, vol. 5, nr 2.
7. Menge A. — Über ein Rhipidopteron und einige Helminthen im Bernstein. Schr. Naturf. Ges. Danzig, 1866, Bd. 1, H. 3/4.
8. Ulrich W. — Über das bisher einzige Strepsipteron aus dem baltischen Bernstein und über eine Theorie der Mengenbiologie. Z. wiss. Zool., Berlin, 1927, Bd. 8, H. 1/2.

РЕЗЮМЕ

Ископаемые Strepsiptera выступают исключительно в балтийском янтаре. До сих пор были найдены и описаны шесть самцов принадлежащих к одному виду *Mengea tertiaria* Menge. Первый представитель ископаемого Strepsiptera был описан в 1866 г. А. Менге как *Triæna tertiaria*. Второго представителя описал в 1927 г. В. Ульрик как *Mengea tertiaria* Menge. Под тем же названием в 1939 г. были описаны Р. Кайльбахом четыре дальних представителя. Два первых представителя находились в Гданском музее, а представители описаны Кайльбахом — в музее янтара в городе Крулевце. Представители из музея в Крулевце пропали во время войны (Г. Кирхнер, 1950), так как и представители из Гданского музея (Р. Козловски, 1951). В коллекции Музея ПАН в Варшаве в настоящее время был найден новый представитель Strepsiptera в балтийском янтаре, принадлежащий к виду *Mengea tertiaria* Menge. Описанный представитель Strepsiptera, находящийся в коллекции Отделения Янтара Музея Земли является в настоящее время единственным доступным ископаемым экземпляром Strepsiptera и он может быть определен как неотип вида.